

Minnen från de första årens ögonlysningar i Sverige

Lennart Garmer

September 2021 och mars 2023

Den senare versionen innehåller en rättelse och ett avsnitt om Symposium om ärftliga sjukdomar.

Denna tillbakablick på ögonlysningarnas historia skildrar till största delen händelser från 1960-talet till 1989 då vi enades om namnet på vår förening: Svenska Sällskapet för Veterinär Oftalmologi, SSVO. Berättelsen bygger på mina minnen, sparade dokument, publicerade artiklar och på uppgifter från våra första ögonlysare.

Den viktigaste källan till denna historik är mina gamla SSVO-pärmar med protokoll och andra dokument som nu förvaras på Veterinärhistoriska museet i Skara. Eva Gustavsson var snäll och skickade pärmarna för de tidiga åren, t.o.m. 1989, så långt denna berättelse sträcker sig.

En annan viktig källa är Svenska Kennelklubbens arkiv från de aktuella åren. Det förvaras nu på Riksarkivet i Arninge/Täby som inbundna böcker med flera hundra sidor för varje år.

Jag använder i denna text ordet ögonlysning för den undersökning för ärftliga ögonsjukdomar som vi alla känner till. Vem som myntade ordet är nog okänt. Jag såg det första gången i ett protokoll från ett sammanträde 1976 med Svenska Kennelklubbens vetenskapliga kommitté. Ordet ögonlysning används också i Danmark och Norge.

Denna berättelse är inte strikt kronologisk, men innehållsförteckningen och hänvisningar i texten bör underlätta för läsaren.

Innehåll

	sida
Så började det, 1960-talet	2
Personer som betytt mycket	2
Retinal dysplasi, 1965	3
Mina första minnen, 1968-	3
Tibetutställningen 1972	6
Tre veterinärer med intresse för ögonsjukdomar	6
Tufvessons framställan till SKK 1973	7
SKK:s bekämpningsprogram 1979	7
Första auktorisationen, 1974	9
Auktorisationen 1976	11
Auktorisationen 1981	12
Mer om auktorisation	13
Våra möten under 70- och 80-talen	13
Undersökningsmetoder och ögonblanketter	17
Symposium om ärftliga sjukdomar hos hund 1984	19
SVF/SVS huvudman för utbildning och examination 1986	19
Ögonexaminationskommittén (ÖEK) 1986	20
Föreningen bildas 1988, fick namnet SSVO 1989	20
Resultat av bekämpningsprogrammet för två raser.....	21
Vivan Strandbergs minnesfond	23

Så började det

Under slutet av 1960-talet uppmärksammades i Sverige ett ökande antal hundar med nedsatt synförmåga eller blindhet, särskilt i raserna pudel, cocker spaniel och tibetansk terrier. På goda grunder misstänktes att en orsak var den ärftliga ögonsjukdomen PRA. Sjukdomen var väl känd från England, där man sedan 1966 hade ett program med ögonundersökningar för att minska sjukdomsfrekvensen.

Gustaf Björck och Bengt Henricson, båda vid Veterinärhögskolan i Stockholm, väckte i slutet av 1960-talet förslag om ett program för bekämpning av ärftliga defekter och sjukdomar hos hundar, organiserat av Svenska Kennelklubben (SKK). Sedan flera år fanns en bekämpning av höftledsdysplasi i SKK:s regi. Nu ville Björck och Henricson utforma ett program som kunde användas för att bekämpa alla ärftliga defekter och sjukdomar som innebar funktionsnedsättning. Flera ögonsjukdomar fick hög prioritet. Bekämpningsprogrammet skulle komma att få stor betydelse för utvecklingen av ögonlysningarna.

Korrekta diagnoser är avgörande för ett framgångsrikt bekämpningsprogram och det saknades tillräcklig kunskap i Sverige om diagnostik av näthinnesjukdomar hos hund. Gustaf Björck tog då initiativ till att ögonintresserade veterinärer skulle vidareutbilda sig. Keith Barnett, engelsk veterinäroftalmolog, blev en av våra första och viktigaste lärare. Andra kollegor fick utbildning i USA.

Personer som betytt mycket för tillkomsten av ögonlysningarna

Gustaf Björck (1921-2014) hade stort intresse för ärftliga sjukdomar från sin tid vid avdelningen för avelsbiologi och husdjurshygien på Veterinärhögskolan. År 1959 fick han tjänsten som laborator, 1969 kallad bitr. professor, på kirurgen, den institution där oftalmologi hörde hemma. Åren 1969-1971 var Gustaf Professor of Surgery vid Cornell University i USA. Under denna tid fick han goda kontakter med flera amerikanska oftalmologer. Gustaf var under flera år medlem i SKK:s vetenskapliga kommitté. År 1974 lämnade han Veterinärhögskolan för tjänsten som chefveterinär vid Djursjukhuset i Skara. Gustaf gick i pension 1986.

Bengt Henricson (1924-1991), Hince kallad på Veterinärhögskolan, var laborator/bitr. professor vid avdelningen för avelsbiologi och husdjurshygien 1959-1971. Hans specialområde var genetik. År 1971 blev han veterinärråd vid Veterinärstyrelsen, från 1972 Lantbruksstyrelsen. Hince var under flera år ledamot i SKK:s vetenskapliga kommitté och dess ordförande på 1970-talet. Gustaf och Hince arbetade tillsammans med ögonfrågorna och utvecklingen av ett bekämpningsprogram. Hince gick i pension 1989.

Svenska Kennelklubben (SKK) har haft en central roll för ögonlysningsverksamheten alltsedan den startade.

Ivan Swedrup (1913-1999) var SKK:s generalsekreterare åren 1945-1973. Under hans ledning utvecklades ett samarbete mellan SKK och den veterinärmedicinska forskningen. Lärarkollegiet vid Veterinärhögskolan utsåg honom 1968 till veterinärmedicine hedersdoktor.

Åke Hedhammar var sedan 1978 SKK:s veterinärmedicinska rådgivare. Han var en viktig länk mellan SKK och ögonveterinärerna. Åke var med på alla våra möten de första åren.

Keith Barnett (1929-2009) vill jag nämna bland dem som hade stor betydelse för starten av ögonlysningarna i Sverige. Han var en internationellt känd veterinäroftalmolog. Hans avhandling handlade om PRA hos flera hundraser. År 1963 anställdes han vid Dept. of Veterinary Clinical Studies, University of Cambridge, England, där han fick sin egen Unit of Comparative Ophthalmology. År 1975 värvades han till Animal Health Trust i Newmarket, där han blev föreståndare för deras Unit of Comparative Ophthalmology och senare föreståndare för hela verksamheten vid Centre for Small Animal Studies. Vi är många som besökte och lärde oss oftalmologi av Keith Barnett i Cambridge och i Newmarket. Han besökte Sverige flera gånger, första gången 1969, och han examinerade de första svenska ögonlysarna. Keith var en fantastisk föreläsare, outtröttlig lärare och en oerhört sympatisk person.

Retinal dysplasi

Hösten 1965 observerades flera fall av blindhet hos besläktade labradorvalpar. Gustaf Björck startade en utredning i samarbete med Keith Barnett och Erik Kock, ögonläkare och patolog vid Karolinska Institutet. Anledningen till att Barnett deltog var att han hade undersökt labradorvalpar med samma defekt i England och att de svenska och engelska fallen hade gemensamma anförädrar.

Undersökningarna publicerades 1970¹ och 1974². Defekten är en retinal dysplasi med näthinneavlossning och katarakt, ej att sammanblanda med senare upptäckta varianter av multifokal retinal dysplasi. Defekten visades ha recessiv arvgång. Denna totala retinala dysplasi hos labrador förekommer knappast längre tack vare tidiga avelsåtgärder, men det finns säkert anlagsbärare i populationen.

Barnett besökte Veterinärhögskolan i Stockholm i juni 1969 för att med Gustaf Björck gå igenom de svenska och engelska fallen av retinal dysplasi. Han höll då en föreläsning och en tvådagars kurs för ett antal ögonintresserade kolleger, bl.a. blivande ögonlysarna Birgitta Wikström, Anita Tigerschiöld och jag.

Mina första minnen av ögonlysning

Åren 1966-1968 hade jag en forskartjänst i anesthesi vid School of Veterinary Medicine, University of Cambridge i England. På skolan fanns Keith Barnett. Vi blev goda vänner och han väckte mitt intresse för oftalmologi. Jag följde med honom på flera ögonlysningar, både på skolan och på andra platser. I England fanns då ett program för bekämpning av ärftliga ögonsjukdomar, "the BVA/KC/ISDS Eye Scheme", ett samarbete mellan British Veterinary Association, the Kennel Club och the International Sheep Dog Society. För vallhundsorganisationen var programmet viktigt eftersom central PRA (RPED) förekom hos arbetande border collies. Barnett ögonlyste vid många "sheep dog trials" med sitt direkta oftalmoskop utan pupilldilatation. Han lärde mig direkt oftalmoskopi och jag fick se flera fall av PRA. Direkt oftalmoskopi var då den gängse metoden i England för att undersöka ögonbotten hos hund.

---

¹ Barnett KC, Björck G & Kock E. Hereditary retinal dysplasia in the Labrador Retriever in England and Sweden. J. small Anim. Pract. 1970, 10, 755-759.

Björck G. Genetiskt betingade sjukdomar i näthinna hos hund. Sv. Vet.tidn. 1970, 22, 10-14.

² Kock E. Retinal dysplasia: A comparative study in human beings and dogs. Akademiska avhandling 1974. Karolinska Institutet.

I juli 1968 återvände jag till en tjänst som klinikveterinär på kirurgen vid Veterinärhögskolan i Stockholm. På kirurgen var Nils Obel professor. Gunnar Tufvesson och Gustaf Björck hade laboratorstjänster, 1969 kallade bitr. professurer. Oftalmologi var ett tentamensämne inom kirurgi. Hundar med ögonsjukdom undersöktes på kirurgiska smådjurskliniken. Gunnar Tufvesson hade ansvar för ögonundervisningen av studenterna. Den praktiska undervisningen på kliniken bedrevs till största delen av klinikveterinärerna.

Höstterminen 1968 och de följande åren fick jag i uppdrag att hålla föreläsningarna i oftalmologi för studenterna. Det fanns ett gammalt kompendium men inga bilder. Jag skrev därför mycket nytt efter att ha läst de senaste årens litteratur under många sena kvällar. Bilder gick att kopiera på över head-film. Mina föreläsningar finns som referens i Gunnar Tufvessons kompendium i oftalmologi som gavs ut av VMF 1972.

Genom sina kontakter på SKK kände Gustaf Björck till den oro som fanns bland uppfödare av raser där PRA tycktes förekomma i ökande frekvens. Gustaf ville att jag och Anita Tigerschiöld, yngsta assistenten på kirurgen, skulle börja ögonlysa hundar av de aktuella raserna. Vi fick särskilt god kontakt med en uppfödare av tibetansk terrier på Ekerö, Gunnel Andersson, som hade ett stort antal hundar i sin kennel. Anita och jag ögonlyste dessa hundar många gånger och kunde följa upp misstänkta fall under flera år. Tibetanska Terriersällskapet var den mest engagerade svenska rasklubben i PRA-frågan och anordnade utställningar med ögonlysningar på flera platser. Lokalerna för ögonlysning var ofta provisoriska, tält och husvagnar utan möjlighet till mörkläggning var vanliga. Vi ögonlyste med det direkta oftalmoskopet, i regel utan pupilldilatation då hundägarna var rädda för att de stora pupillerna skulle påverka hundarnas beteende i utställningsringen.

De flesta hundar som kom till kirurgen för ögonlysning var dvärg- och mellanpudlar, mycket populära raser på den tiden. Min första PRA-diagnos finns i en journal från 2/10 1968, en 6-årig dvärgpudel som hade sämre mörkerseende. Flera stora uppfödare kom med sina avelshundar och det låg alltid spänning i luften när ägaren väntade på "domen". Diagnosen PRA betydde inte bara att hunden skulle bli blind utan kunde också få stora ekonomiska konsekvenser för kenneln. Vi skrev ett enkelt intyg om undersökningen där det längst ner stod "Uppgift till avelsråd får lämnas" och så undertecknade hundägaren i de flesta fall. Detta var flera år innan SKK började registrera ögonundersökningsresultat.

Jag märkte snart att PRA-frekvensen hos pudlar av färgen "silver" i mina undersökningar var mycket högre än hos pudlar av andra färger. Pudelklubben bad mig 1974 att redovisa mina resultat. Mitt svar har jag infogat på nästa sida (originalet har formatet A4). Den främsta orsaken till den höga frekvensen av PRA hos pudlarna var att vissa hanhundar användes alltför mycket i aveln. Det var stor efterfrågan på pudelvalpar.

En av pudeluppfödarna hette Vivan Strandberg, kennel Blåkulla. Hon födde upp mellanpudlar av färgen silver. Hon var mycket framgångsrik på utställningar och hade riktigt trevliga hundar. Hon kom regelbundet med sina hundar för ögonlysning. Det var en sorgens dag när jag 1973 konstaterade PRA hos hennes mest vinstrika avelshund Teddy, som då hade över 100 avkommor. Minnet av Vivan Strandberg lever kvar genom en fond för utbildning av veterinärer i ögonsjukdomar. Fonden beskrivs på slutet av min berättelse.

Många hundklubbar ville få information om ögonsjukdomar, fr.a. om PRA, under dessa år. Jag var inbjuden till en nordisk pudelkonferens i januari 1975 där PRA var en av punkterna. Många stora pudeluppfödare deltog. Jag minns ganska tuffa diskussioner med frågor om hur säkra vi var på arvsgången och hur säkra är diagnosen PRA.

Ett föredrag på 1970-talet som jag aldrig glömmer höll jag på Söder i Stockholm för ägare till ledarhundar. Att visa bilder var inte aktuellt så jag beskrev ögonsjukdomarna utförligt. Efter föredraget fick jag fler frågor än jag fått efter något annat föredrag. När vi var färdiga skulle jag ta mig till tunnelbanan och frågade åt vilket håll närmsta station låg. Då sade en blind man "jag följer med och visar dig". Han följde mig med sin ledarhund och käpp ända till tunnelbanenedgången.

Rapport till Pudelklubben 1974

KUNGL. VETERINÄRHÖGSKOLAN
104 05 STOCKHOLM

INSTITUTIONEN FÖR KIRURGI
TELEFON: 15 09 00

18.4.74

Svenska Pudelklubben,
Fru Anna Törnblöv,
Eskadervägen 44,
183 54 Täby.

Som svar på Svenska Pudelklubbens frågor angående ögonsjukdomen PRA, vill jag lämna följande sammandrag av mina undersökningsresultat:

Undersökta pudlar (inkl. fall av PRA).

Ålder Färg (år)	<1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	>10	summa
svart	-	11	23	17	16	11	7	9	3	3	-	4	104
silver	-	8	12	11	14	18	6	4	4	5	4	4	90
vit	-	1	-	1	-	-	2	2	-	1	-	1	8
övriga	-	2	3	2	-	2	1	1	2	-	-	-	13
summa	-	22	38	31	30	31	16	16	9	9	4	9	215

Fall av PRA.

Ålder Färg (år)	<1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	>10	summa
svart						1	1						2
silver				2	4	10	4		1				21
vit								1					1
summa				2	4	11	5	1	1				24

Dvärg- och mellanpudlar ungefär lika fördelade. En stor pudel undersökt, som var normal. Av de 24 PRA-fallen var 12 tikar och 12 hanhundar. Utöver dessa ytterligare 5 misstänkta fall av PRA, redovisade endast i den övre tabellen.

Hälsningar,
Lennart Garner Lennart Garner

Tibetutställningen 1972 med ögonlysningar av Barnett och 4 svenska veterinärer

Rasklubben Tibetanska terriersällskapet hade en mycket energisk medlem i styrelsen, Gunnel Andersson, som jag nämnt tidigare. Hon tog initiativ till ett stort evenemang som pågick flera dagar med hundutställning och ögonlysning på Teknorama på Djurgården i Stockholm i september 1972. Till denna "PRA-inventering" inbjöds Keith Barnett, en engelsk domare och 4 svenska veterinärer. Anita Tigerschiöld och jag var närmast självskrivna att delta. Det var en önskan från rasklubben att ytterligare två ögonintresserade veterinärer skulle delta, helst om de hade kennlar med tibetanska terrier i sin närhet. Jag tillfrågade då Margareta Lagerman-Pekkari och Paul (Putte) Schauman (1931-2020). Margareta var då privatpraktiserande i Piteå och Putte var chefveterinär på Djursjukhuset i Linköping. De hade ingen erfarenhet av ögonlysningar för PRA och fick sitt elddop på Tibetutställningen. Vi använde det direkta oftalmoskopet utan pupilldilatation.

Vi ögonlyste många hundar på Teknorama under flera dagar. Jag har antecknat 166 tibetanska terrier och ett 100-tal av andra raser. Bland tibetanska terrier fick 6 diagnosen PRA. Under dessa dagar åkte vi också till en kennel nära Nyköping och sedan till Djursjukhuset i Linköping där vi fortsatte ögonlysa tibetanska terrier.

Efter de första årens ögonlysningar hade vi undersökt över 300 tibetanska terrier och publicerade resultaten i Svensk Veterinärtidning³.

År 1973 gick Anita Tigerschiöld tragiskt bort.

Tre andra veterinärer med intresse för ögonsjukdomar under det tidiga 1970-talet

Tre kollegor hade vidareutbildat sig i oftalmologi och börjat ögonlysa. Uppgifterna om deras utbildning före auktorisationen 1974 har jag fått från dem själva och från Jan Wissler om Birgitta Wikström.

Birgitta Wikström (1933-1996) var sedan 1966 klinikveterinär på Djursjukhuset i Strömsholm. Jan Wissler, som arbetade samtidigt med Birgitta på Strömsholm, har berättat att hon hade varit hos Barnett i Cambridge i slutet av 1960-talet eller början av 1970-talet. Birgitta hade en liten uppfödning av labrador och var engagerad i Svenska Spaniel- och Retrieverklubben. Hon skrev en uppskattad bok, "Hundens sjukdomar". Hon hade ett speciellt intresse för CEA. Birgitta använde det direkta oftalmoskopet.

Eva Gustavsson var sedan 1970 klinikveterinär vid Djursjukhuset i Skara. Hon hade varit 2 månader hos Barnett i Cambridge hösten 1973. Eva deltog i ögonkursen för medicine kandidater på Karolinska Institutet under vintern 1973. Eva var ledamot i SKK:s Avelstekniska råd som bildades 1973 för att utforma ett bekämpningsprogram. År 1986 blev Eva chefveterinär vid Djursjukhuset i Skara. Hon använde det direkta oftalmoskopet vid ögonlysningarna de första åren.

---

³ Garmer L, Lagerman-Pekkari M, Schauman P, Tigerschiöld A. Progressiv retinal atrofi hos tibetansk terrier. Sv. Vet.tidn. 1974, 26, 158-160

Ivar Klingberg hade den mest gedigna ögonutbildningen av oss alla. Åren 1972-1973 var han under 1½ år "resident" vid Dept. of Ophthalmology, School of Veterinary Medicine, University of Pennsylvania i Philadelphia. Chef där var professor Lionel Rubin. År 1974 tjänstgjorde Ivar en tid på kirurgen och använde då sitt eget indirekta oftalmoskop. Därefter flyttade han till Djurkliniken i Mölndal.

Tufvessons framställan 1973 till SKK om ögonutbildning

Denna historia kände jag faktiskt inte till förrän jag hittade den när jag letade efter annat i SKK:s gamla arkiv.

I en skrivelse till SKK 21/2 1973 ville Gunnar Tufvesson att SKK skulle anslå 60 000 kr för ögonutbildning av två veterinärer under 1 år i USA. Det är en lång skrivelse, undertecknad "Gunnar Tufvesson, bitr. professor i kirurgi, lärare i oftalmologi".

SKK:s vetenskapliga kommitté diskuterade Tufvessons skrivelse vid sammanträde 19/3 1973. Närvarande, enligt protokollet, var bl.a. Bengt Henricson, Gustaf Björck och Sten-Erik Olsson. Björck ville biträda Tufvessons framställan. Olsson framhöll som sin principiella uppfattning att SKK inte ska bekosta veterinärmedicinsk specialistutbildning och fick stöd för detta från övriga ledamöter. Kommittén beslutade att hos SKK:s centralstyrelse avstyrka Tufvessons framställan och rekommendera att SKK skulle tillskriva styrelsen för Veterinärhögskolan om behovet av specialistutbildning i ögonsjukdomar hos hundar.

SKK anslog inga medel för ögonutbildning i USA. Jag tror att Björck och Henricson och säkert andra också ville komma igång med ögonlysningarna i Sverige så snart som möjligt.

SKK:s bekämpningsprogram

Gustaf Björck och Bengt Henricson väckte i slutet av 1960-talet i SKK:s vetenskapliga kommitté frågan om ett bekämpningsprogram för ärftliga sjukdomar och defekter hos hund.

SKK tillsatte 1973 Avelstekniska rådet för att utforma ett bekämpningsprogram. Ordförande var Ingemar Nordborg, genetiker från Lund. Eva Gustavsson var en av ledamöterna. Gustaf Björck och jag var adjungerade under några år. Ett förslag var färdigt 1976. Då upplöstes Avelstekniska rådet och dess uppgifter övertogs av SKK:s vetenskapliga kommitté. Per-Erik Sundgren blev då genetisk rådgivare till SKK. Han var agronom och genetiker på Lantbrukshögskolan och mycket aktiv i avelsfrågor. Per-Erik Sundgren och Åke Hedhammar utformade den slutliga versionen av bekämpningsprogrammet som beslutades av SKK:s centralstyrelse 13/12 1979.

Det stod från början klart att bekämpningsprogrammet skulle baseras på veterinärintyg, registrerade hos SKK, som skulle vara offentliga. Ett hinder var den sekretess som stadgades i allmänna veterinärinstruktionen från 1971: "Veterinär får inte obehörigen yppa något som meddelats honom i förtroende i hans egenskap av veterinär eller vad han själv funnit angående djursjukdom eller dennas uppkomst". SKK hemställde 1974 hos Lantbruksstyrelsen att tillstånd skulle medges veterinär att lämna uppgifter till SKK om sjukdomar som ingick i ett organiserat bekämpningsprogram. Lantbruksstyrelsen svarade i en skrivelse 28/3 1974, undertecknad av Bengt Henricson. Där står att

om hundägaren lämnar sitt medgivande kan inte rapportering av diagnos till SKK anses strida mot allmänna veterinärinstruktionen. Denna skrivelse var otroligt viktig och en förutsättning för att SKK:s bekämpningsprogram skulle kunna genomföras som planerat. Jag har infogat denna skrivelse, originalet har A4-format.

KUNGL. LANTBRUKSSTYRELSEN
Veterinärbyrån 1974-03-28 409 på V 770/74
Amantiens S Oskarsson, CE

Svenska Kennelklubben
Verksamhetsdirektör
Bengt Persson
Box 1308
111 83 STOCKHOLM

Veterinärs tystnadsplikt i samband med utlämnande av diagnos för registrering hos Svenska Kennelklubben

Lantbruksstyrelsen finner Kennelklubbens strävan att bekämpa olika sjukdomar hos hundar lovvärda.

I syfte att göra bekämpningen av i Er skrivelse 1974-03-20 nämnda sjukdomar så effektiv som möjligt henställer vi att tystnadsplikten för berörda veterinärer skall upphöra att gälla genom att hundägare på formuläret för diagnos förklarar sig införstådd med att diagnosen kommer att registreras hos Svenska Kennelklubben.

Lantbruksstyrelsen anser att hundägare även bör upplysas om att det inte finns någon lag eller författning som förbjuder Svenska Kennelklubben att lämna ut uppgifter från registret.

I det fall nämnda förfaringsätt begagnas måste det anses som uteslutet att veterinär, genom att upplysa Svenska Kennelklubben om ställd diagnos, skulle kunna handla i strid mot 6 § allmänna veterinärinstruktionen (1971:810).

På lantbruksstyrelsens vägnar
Bengt Henriksen
Avdelningschef

Bengt Henn
Veterinärråd

Postadress	Gataadress	Telefon	Telegram	Postbå
Box 171 20 SOLNA 1	Centralvägen 16	08-89 05 20	Lantbruk	1 56 66-1

De viktigaste delarna av bekämpningsprogrammet för ögonsjukdomar var:

- * Central registrering av ögonintyg utfärdade av veterinär som auktoriserats av SKK:s centralstyrelse.
- * Registret är offentligt.
- * Hundägaren ska lämna sitt medgivande för att intyget ska kunna registreras.
- * Avelsåtgärder, t.ex. registreringsförbud, beslutas av SKK i samråd med aktuell specialklubb.
- * ID-märkning blev obligatorisk av hund född efter 1/1 1989 för att ögonintyg skulle registreras hos SKK.

Flera rasklubbar hade i samarbete med SKK vidtagit avelsåtgärder mot ärftliga sjukdomar redan innan bekämpningsprogrammet hade beslutats. Så var det vid retinal dysplasi hos labrador och PRA hos pudel och tibetansk terrier.

År 1980 påbörjades insamling och registrering av intyg om ögonundersökning som utfärdats av veterinär som SKK auktoriserat.

Bekämpningsprogram döptes 1996 om till det snällare ordet Hälsoprogram.

SKK:s bekämpningsprogram var ett föredöme internationellt, till stor del tack vare att frågan om veterinärernas tystnadsplikt snabbt löstes av Lantbruksstyrelsen. Frågan löstes inte lika lätt i andra länder:

- * I Norge blev ögonintygen inte offentliga förrän på 1990-talet. Ellen Bjerkås berättar i sin historik över de norska ögonlysningarna (finns på webben) att hon på slutet av 1980-talet hade "lekket" till ett par kolleger att en viktig avelshund hade flera avkommor med PRA. Ellen blev då anmäld till norska veterinärföreningen av norska kennelklubbens ordförande för brott mot tystnadsplikten.
- * I Storbritannien publicerade the Kennel Club enbart friande ögonundersökningsresultat fram till 1991.
- * År 2005 var jag inbjuden till en konferens som franska kennelklubben hade anordnat i Paris för att diskutera nationella hälsoprogram och hur ögonlysningens resultat gjordes tillgängliga för uppfödare och djurägare. En fransk kollega talade i 30 minuter om de juridiska hinder som fanns i Frankrike för att ha ett offentligt register över ögonundersökningar. De franska ögonlysarna var rädda för åtal om de avslöjade resultaten för andra än ägaren. Det var då riktigt trevligt att kunna berätta om det svenska hälsoprogrammet. Jag avslutade min presentation med att på webben gå in på SKK:s Hunddata och ta fram uppgifter om en hunds ögonresultat och visa dem på skärmen i salen.

Den första auktorisationen, 1974, av 6 ögonlysare

Björck och Henricson hade tillsammans med SKK 1974 kommit så långt att man ville få ett första antal veterinärer auktoriserade för att friförklara hundar från vissa ärftliga ögonsjukdomar. Det visade sig vara en svår fråga.

SKK:s VD Bengt Persson skrev 20/3 1974 till Sveriges Veterinärförbund: "Svenska Kennelklubben får härmed hemställa om att genom förbundet veterinärer måtte auktoriseras vad gäller rätten att utfärda intyg beträffande ögonsjukdom hos hund, och då i första hand progressiv retinal atrofi, generaliserad typ, för vilken ett gemensamt bekämpningsprogram utarbetats med berörda specialklubbar."

Gustaf Björck blev ombedd av Veterinärförbundet att lämna synpunkter på SKK:s hemställan och svarade den 1/4 1974 i en lång skrivelse. Han skrev att auktorisationen enbart gällde utfärdande av intyg om att en hund är fri från symtom på vissa ärftliga ögonsjukdomar. Han menade att Veterinärförbundet, med ledning av egen och inhämtad information, skulle namnge de veterinärer som kunde anses ha tillräcklig kompetens för att utfärda intygen. SKK kunde sedan auktorisera dessa veterinärer. Gustaf avslutade med en lista på 6 veterinärer som han ansåg hade denna kompetens.

Veterinärförbundet svarade SKK den 3/4 att en auktorisation av veterinär för viss specialitet inte är förbundets uppgift.

Lantbruksstyrelsen kontaktades också om auktorisation, men jag har inte sett någon skriftväxling i ärendet. Jag tror att Bengt Henricson, som då var veterinärråd vid Lantbruksstyrelsen och ordförande i SKK:s vetenskapliga kommitté, gjorde klart att Lantbruksstyrelsen inte skulle ta upp frågan.

Förslaget om auktorisation av de 6 veterinärerna kom från Gustaf Björck och Bengt Henricson efter konsultation med Keith Barnett. Gustaf skriver: Enligt min uppfattning har följande veterinärer den kompetens som kan anses nödvändig för att kunna utfärda friskintyg:

- * Lennart Garmer: PRA samtliga raser, katarakt samtliga raser, retinal dysplasi.
- * Eva Gustavsson: PRA samtliga raser, katarakt samtliga raser, Collie eye anomaly, retinal dysplasi
- * Ivar Klingberg, PRA samtliga raser, katarakt samtliga raser, Collie eye anomaly, retinal dysplasi
- * Margareta Lagerman-Pekkari: PRA tibetansk terrier
- * Paul Schauman: PRA tibetansk terrier
- * Birgitta Wikström: PRA samtliga raser, katarakt samtliga raser, Collie eye anomaly, retinal dysplasi

Förslaget är intressant ur flera synpunkter. Auktorisationen skulle enbart gälla friförklaring av symtom på de nämnda sjukdomarna. Björck och Henricson ansåg att diagnos kan ställas av "vilken veterinär som helst som anser sig kompetent". I praktiken blev det ändå så att SKK skulle komma att registrera intyg enbart från de auktoriserade veterinärerna.

Det framgår också att inte alla på Björcks lista ansågs kompetenta för alla sjukdomar, vilket berodde på olika utbildning och erfarenhet.

Efter de negativa svaren från Veterinärförbundet och Lantbruksstyrelsen tog SKK "saken i egna händer". SKK beslutade 1974 att auktorisera de 6 första veterinärerna att friförklara hundar från symtom på de ovan nämnda ärftliga ögonsjukdomarna. Det var ett "nöd-dop" som Gustaf Björck en gång sade.

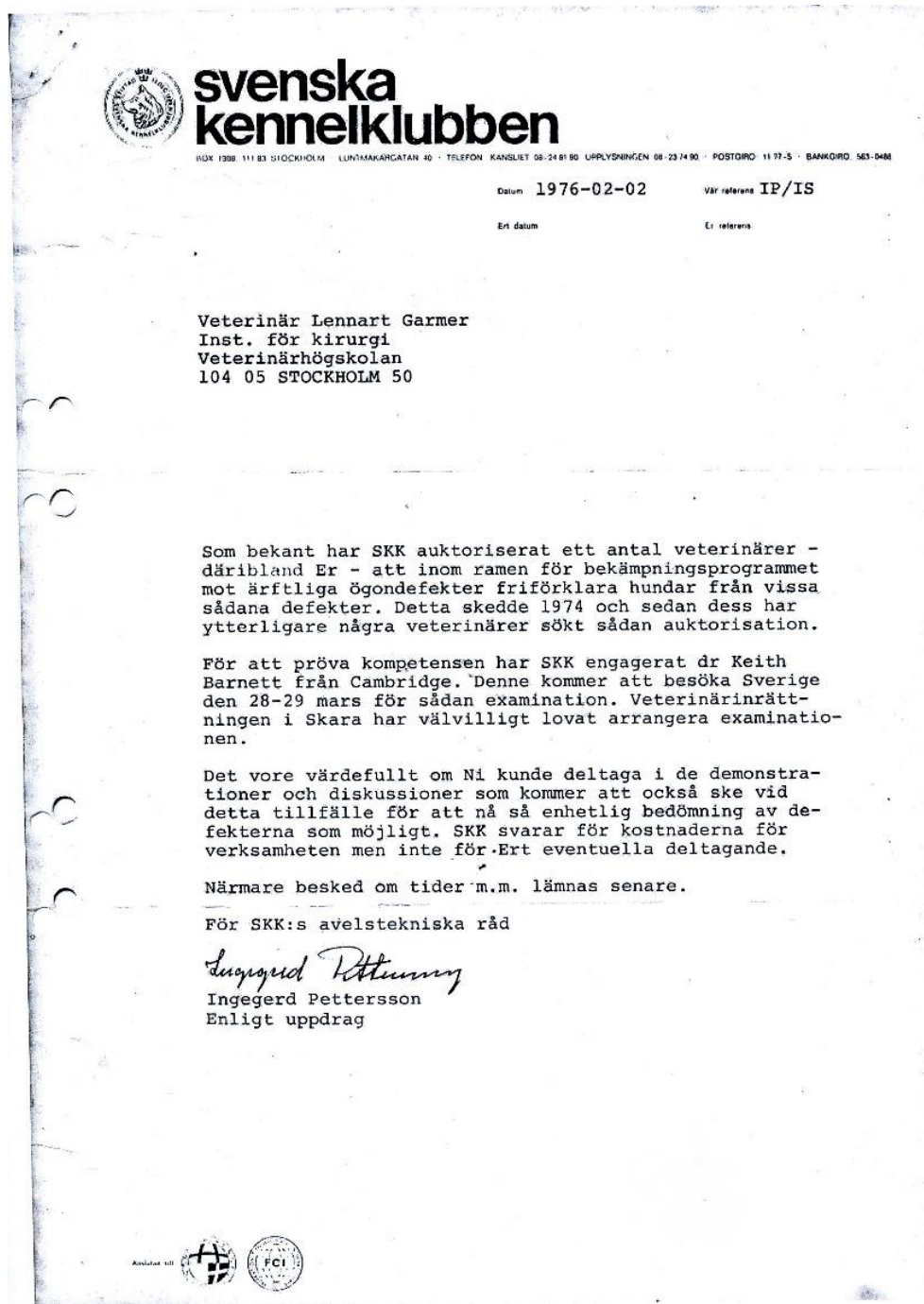
Hur den första auktorisationen beslutades av SKK är oklart. Jag har gått igenom SKK:s arkiv för åren 1974-75 men inte hittat något protokoll med beslut i frågan. Kanske kom detta dokument inte med till Riksarkivet.

Det finns ändå dokument som belyser frågan om auktorisationen:

- * Skrivelse 5/4 1974 "Beträffande auktorisation av veterinärer" från SKK:s VD Bengt Persson till ledamöterna i SKK:s vetenskapliga kommitté. Han hemställer om yttrande genom per capsulam-beslut över Björcks och Henricsons förslag "på för det angivna ändamålet lämpliga veterinärer". Förslaget skulle överlämnas till SKK:s centralstyrelse 20/4.
- * Bengt Henricson informerade i Svensk Veterinärtidning om SKK:s bekämpande av ärftliga ögonsjukdomar hos hund och om de 6 veterinärer som SKK:s vetenskapliga kommitté ansåg kompetenta att utfärda intyg om friförklaring för de aktuella sjukdomarna⁴.
- * Ett brev från SKK:s sekreterare inför mötet i Skara 1976 innehåller information om auktorisationen 1974. Se nästa sida.

---

⁴ Henricson, Bengt. Bekämpande av ärftliga sjukdomar hos hundar. Sv. Vet.tidn. 1974, 26, 633-637

Auktorisationen 1976 av 2 nya ögonlyssare

Efter den första auktorisationen 1974 diskuterades auktorisation av flera veterinärer och kompetenskraven för auktorisation. Gustaf Björck och Bengt Henricson ville ha en erkänd veterinäroftalmolog som examinerare. Henricson skrev 25/6 1975, "in the capacity of president of the scientific committee of the Swedish Kennel Club", ett brev till Keith Barnett och frågade om han ville åta sig att vara examinerare av nästa grupp aspiranter. Barnett accepterade detta uppdrag.

Under två dagar, 28-29/3 1976, var det kurs i Skara med ett 30-tal deltagare. Eva Gustavsson var arrangör tillsammans med SKK. Första dagen höll Gustaf Björck en inledning om SKK:s bekämpningsprogram för ärftliga ögonsjukdomar och Keith Barnett höll en föreläsning om "Blue eye".

Den andra dagen examinerade Barnett 4 veterinärer. Eva har berättat att det var diabilprovet och ögonlysningar, bl.a. av vuxna och valpar av collierasen.

* Kristina Narfström och Erik Kjellgren blev godkända.

* Margareta Lagerman-Pekkari och Paul Schauman blev godkända med utökad kompetens.

De två nya ögonlysarna hade följande utbildning före auktorisationen:

Kristina Narfström hade varit 4 månader hösten 1975 vid College of Veterinary Medicine, University of Pennsylvania, Philadelphia. Chef för avd. för veterinärmedicinsk oftalmologi var Lionel Rubin. Kristina har berättat att vid ögonundersökning ingick indirekt oftalmoskopi och spaltlampa. Före USA-resan deltog Kristina i ögonkursen för läkarstudenterna på Karolinska Institutet. Som ögonlysare använde Kristina från början indirekt oftalmoskopi och spaltlampa.

Erik Kjellgren hade varit hos Barnett i Cambridge under 4 månader hösten 1973. Han använde det direkta oftalmoskopet de första åren.

Denna auktorisation är noga protokollförd av SKK:s centralstyrelse vid sammanträde 23/8 1976, § 121. "Beslöt CS efter rekommendation av VK att auktorisera Margareta Lagerman Pekkari, Kristina Narfström, Erik Kjellgren och Paul Schauman behöriga att friförklara hundar med ögondefekterna PRA, CEA och katarakt i anslutning till Kennelklubbens bekämpningsprogram." Ledamöter i SKK:s vetenskapliga kommitté denna tid var bl.a. Bengt Henricson, ordf, Sten-Erik Olsson, Kerstin Orstadius och Claes-Henry Hansson.

Auktorisationen 1981 av 4 nya ögonlysare

Under två dagar, 5-6/3 1981, arrangerade SKK ett symposium om ärftliga ögonsjukdomar vid Djursjukhuset i Skara. Keith Barnett var huvudföreläsare. Mer om symposiet finns att läsa på sid. 14.

Under den andra dagen examinerades 8 veterinärer av Keith Barnett, av vilka han godkände 4. I en rapport till Åke Hedhammar, SKK, skriver Barnett: "In my opinion the following veterinary surgeons were suitable for inclusion in the panel for the control of hereditary eye abnormalities: P. Arvidsson, I. Bergdahl, B. Lindgren and J. Wissler. All these veterinary surgeons had excellent results in both the examination of cases and the commenting on retinal photographs, the two parts of the examination."

De 4 nya ögonlysarna hade följande utbildning före auktorisationen:

Per Arvidsson ögonlyste med Eva Gustavsson och Kristina Narfström från 1977. Han var en dryg månad 1980 hos Ron Riis på Cornell University. Han lärde sig och använde indirekt oftalmoskopi och spaltlampa.

Ingemar Bergdahl ögonlyste med Kristina Narfström åren 1978-1981, och vid två tillfällen med Gustavo Aguirre som kom upp till Piteå i samband med ett besök i Sverige. Ingemar lärde sig och använde indirekt oftalmoskopi och spaltlampa.

Berndt Lindgren (1944-2018): Berndts hustru Ingrid har berättat att Berndt ögonlyste med Erik Kjellgren, Per Arvidsson och Eva Gustavsson på Djursjukhuset i Helsingborg. Vårvintern 1981 var Berndt 6 veckor hos Barnett i Newmarket. Berndt använde både direkt och indirekt oftalmoskopi och spaltlampa.

Jan Wissler ögonlyste med Birgitta Wikström från 1972. Han var 1974 två veckor i USA, en vecka vid ögonkliniken i East Lansing och en vecka hos Stephen Bistner vid Cornell. Ögonlyste med Eva Gustavsson från 1979. Han var hos Barnett en månad 1978 och en vecka 1981. Jan ögonlyste med det direkta oftalmoskopet de första åren.

Mer om auktorisation

Den auktorisation som SKK meddelade var ursprungligen begränsad. Den gällde rätten att, som det hette, "friskförklara för genetiskt betingade ögonsjukdomar" och dessa var från början retinal dysplasi, PRA, CEA och katarakt. Med tiden inkluderades allt fler ögonsjukdomar i bekämpningsprogrammet.

SKK:s auktorisation var uppenbarligen en känslig fråga. Vid ett möte med de "auktoriserade" i Helsingborg 20/8 1982 påpekade Åke Hedhammar, enligt protokollet, att "SKK inte auktoriserar ögonveterinärer. SKK har medverkat till att veterinär med speciellt intresse för oftalmologi och spec. träning i att diagnosticera ärftligt betingade ögonsjukdomar erbjuds möjligheten att dokumentera denna kompetens. Hittills har detta skett för K. Barnett. Dessa veterinärer förtecknas av SKK som besittande speciell kompetens i att diagnosticera ärftligt betingade ögonsjukdomar. Detta arrangemang har tillkommit efter det att vare sig lantbruksstyrelsen eller Sveriges Veterinärförbund ansåg sig kunna utfärda formella kompetensbevis av detta slag. Med hänvisning till ovanstående och aktuell diskussion om annonsering av specialitet ombedes ni att ej annonsera om någon form av auktorisation i detta avseende".

Från 1982 benämndes vi av SKK som **veterinärer med speciell kompetens att diagnosticera ärftligt betingade ögonsjukdomar**. Det var enbart ögonintyg från dessa veterinärer som SKK godkände för central registrering.

Våra möten under 70- och 80-talen

Åke Hedhammar var den viktiga länken mellan SKK och ögonlysarna. Det var Åke som kallade till våra första möten, som ledde dem och som ofta också skrev protokollen.

Här följer korta referat från protokollen från våra första möten. Ögonlysarna nämns vid förnamn.

1979 3/2 Klinikcentrum, SLU

Åke kallade till vårt första möte där också Gustaf Björck deltog.

Åke informerade om organisation och resurser vid SKK:s veterinäravdelning. Det hade nu kommit in fler än 4 000 ögonintyg till SKK för central registrering.

Vi diskuterade undersökningsmetoder: direkt och indirekt oftalmoskopi, pupilldilatation före undersökningen och spaltlampa. Vi enades om att nästa version av intygsblanketten skulle innehålla rutor att markera vilka instrument som använts.

Det uppdrogs att skriva informationsmaterial: Birgitta om CEA, Kristina om katarakt och Lennart om PRA. Artiklarna publicerades i tidningen Hundsport 1980.

1980 21/3 Klinikcentrum, SLU

Åke kallade till mötet som pågick hela dagen. Här deltog också Gustaf Björck, Bengt Henricson och SKK:s genetiska rådgivare Per-Erik Sundgren.

Åke informerade om bekämpningsprogrammet som nyligen beslutats av SKK. Under 1980 påbörjas insamling av ögonintyg från början av 1970-talet.

1981 5-6/3 Skara.

Under två dagar arrangerade SKK ett symposium om ärftliga ögonsjukdomar vid Djursjukhuset i Skara. För de praktiska delarna svarade Åke Hedhammar och Eva Gustavsson. Keith Barnett var huvudföreläsare. Ett 50-tal veterinärer deltog, varav flera från Danmark, Finland och Norge. Efter Barnetts inledning om de viktigaste ärftliga ögonsjukdomarna redogjorde representanter för de olika nordiska länderna för vad man visste om frekvensen av dessa sjukdomar i deras länder. Särskilt diskuterades PRA, katarakt, retinal dysplasi, CEA, linsluxation och glaukom.

Åke informerade om att SKK nu hade c:a 8 000 ögonintyg från åren 1972-81.

Under den andra dagen examinerade Keith Barnett 8 veterinärer. Godkända blev Per Arvidsson, Ingemar Bergdahl, Berndt Lindgren och Jan Wissler. Mer om examinationen på sid. 12.

1982 20/8 Helsingborg

Vårt ögonmöte hölls dagen före en tvådagars kurs i oftalmologi, arrangerad av SVS och Djursjukhuset i Helsingborg. Kursen samlade c:a 70 deltagare. Föreläsare var Ron Riis, Cornell University.

Vid vårt ögonmöte meddelade Åke överraskande att SKK inte auktoriserar ögonveterinärer. Mer om detta finns att läsa på sid. 13.

Åke informerade om inkomna ögonintyg för PRA och retinal dysplasi:

- * pudel: 258 fall av PRA
- * tibetansk terrier: 11 fall av PRA
- * cocker spaniel: 51 fall av PRA
- * labrador retriever: 51 fall av PRA och 10 fall av retinal dysplasi
- * golden retriever: 8 fall av PRA
- * border collie: 2 fall av PRA
- * wachtelhund: 5 fall av PRA

Åke informerade också om att SKK:s centralstyrelse nyligen hade beslutat om avelsrestriktioner för labrador på begäran av Svenska Spaniel- och Retrieverklubben. De innebär i praktiken obligatorisk ögonlysning före parning samt registreringsförbud för avkomma efter kända anlagsbärare. Reglerna skulle börja gälla 1/1 1984.

1983 11/11 Klinikcentrum, SLU

Sven-Åke Andersson, genetiker vid SLU, deltog också.

Åke informerade om att det fanns 20 000 ögonintyg från 14 500 hundar registrerade vid SKK.

Kristina Narfström meddelade att hon nu kan undersöka med ERG på kirurgen.

Kristina redogjorde för sin undersökning av bakre polkatarakt hos golden retriever. Undersökningen var inte slutförd, men recessiv arvsång kunde inte uteslutas.

Hon informerade om PHTVL/PHPV hos dobermann.

Kataraktnomenklatur diskuterades återigen, och inte för sista gången. Vi enades om att förändringar i linskapseln, synliga suturlinjer och senil skleros inte ska klassificera som katarakt.

Eva informerade om ett stort antal fall av glaukom hos springer spaniel. Eva kände till 50-60 fall.

Kristina presenterade det första förslaget till utbildningsplan för nya ögonlysare. Denna fråga var under utredning av SVS Smådjurssektion. Kristina önskade våra synpunkter på förslaget.

Slutligen framförde Åke önskemål om namnförtydligande på ögonintygen!

1986 31/7 Klinikcentrum, SLU

Lennart Svensson, genetiker vid SLU, deltog också.

Åke informerade om dagsläget hos olika raser:

- * frekvensen PRA hade minskat hos tibetansk terrier och labrador, men var oförändrad hos pudel och cocker spaniel
- * under 1985 hade 5 nya fall av retinal dysplasi upptäckts hos labrador
- * fall av linsluxation hos tibetansk terrier och tysk jaktterrier hade ökat
- * c:a 70 % av dobermannvalpar födda 1985-1986 var "lysta"
- * glaukom upptäcktes nu inte bara hos springer spaniel utan även hos samojedhund

Problematiken med att bedöma om en katarakt var ärftlig eller inte diskuterades livligt.

Ingemar beskrev den speciella form av katarakt som förekommer hos norrbottenspets och som vi ska bedöma som sannolikt ärftlig. Lennart Svensson menade att arvsången är dominant.

Per Arvidsson och Kristina Narfström rapporterade om multifokal RD hos amerikansk cocker spaniel och springer spaniel.

1988 1-2/10 Jönköping. Papillen bildas.

Mötet pågick under två dagar i Lantbruksstyrelsens lokaler.

Kristina valdes till mötets ordförande och Ida Möller valdes till sekreterare.

Margareta och Kristina föreslog att vi skulle bilda en förening. Vi beslutade att bilda en intresseförening som fick namnet Papillen. Mer om detta på sid. 20.

Som vanligt informerade Åke om dagsläget i olika raser:

- * minskat antal fall av PRA hos tibetansk terrier och endast få fall hos labrador, men ingen förändring hos pudel och cocker spaniel
- * antalet fall av linsluxation hos tibetansk terrier ökar

Vi enades om följande viktiga metodfrågor:

- * pupilldilatation ska vara standardprocedur vid alla undersökningar för ärftliga ögonsjukdomar
- * direkt och indirekt oftalmoskopi ansågs likvärdiga
- * spaltlampan bör användas med en förstoring på minst 10 gånger

För fortsatt kompetens kräver "Papillgruppen" och SKK att man deltar i gruppens möten och att man inom en fyraårsperiod deltar i en internationell oftalmologikongress.

Ett 30-tal raser fanns nu i bekämpningsprogrammet. För de flesta raserna omfattade programmet enbart central registrering av ögonintyg.

1989 29/1 Djursjukhuset Albano, Stockholm

Lennart valdes till mötets ordförande och Erik till sekreterare.

Bedömningen av collie- och Sheltievalpar var en viktig punkt och diskuterades länge. Svenska Collielubben hade genom Svenska Brukshundklubben nyligen ansökt och beviljats att gå med i bekämpningsprogrammet. SKK:s centralstyrelse hade beslutat att collievalpar ska ögonlysas före 10 veckors ålder. Ögonintyg över collies skulle sändas in för central registrering fr.o.m. 1/1 1989.

Åke informerade om att SKK:s centralstyrelse hade beslutat att ID-märkning var obligatorisk för hundar födda 1/1 1989 eller senare för att ögonintyg ska kunna registreras hos SKK.

Åke informerade också om att under året 1988 hade 8 500 ögonintyg sänts till SKK. Nästan 100 % av de hundar i raser med bekämpningsprogram som använts till avel har varit ögonlysta.

En stående punkt på dagordningen vid alla framtida möten infördes: "Nya raser och nya problem". En viktig information från alla närvarande.

1989 20/10 Skara. Namnändring till SSVÖ

Närvarande var 11 ögonlysare. Nils Håkansson var särskilt inbjuden, han skulle examineras senare under året. Björn Ekestén var inbjuden för att tala om glaukom. Från SKK deltog Åke Hedhammar, Ann-Marie Darell och Berit Wallin.

Eva valdes till mötets ordförande och Erik till sekreterare.

Åke informerade inledningsvis att enligt SKK:s uppfattning fungerar ögonveterinärverksamheten bra. Systemet har god stadga och förtroendet hos hundägarna är gott.

Björn Ekestén berättade om sitt pågående arbete med glaukom hos hund. Tillsammans med Kristina demonstrerade han gonioskopi och tonometri med Tonopen. Alla fick tillfälle till praktisk övning.

Berit Wallin informerade om det påbörjade arbetet vid SKK om dokumentation av ärftliga sjukdomar hos hund.

Kristina informerade om kongenital stationär nattblindhet hos briard.

Föreningens namn diskuterades livligt, Alla var inte nöjda med namnet Papillen. I protokollet § 9 står: "Fastslogs att föreningens namn skall vara SSVO, Svenska Sällskapet för Veterinär Oftalmologi, Swedish Society of Veterinary Ophthalmology. SVF och SVS skall informeras i namnfrågan." Mera om föreningens organisation på sid. 20.

Undersökningsmetoder och intygsblanketter

Direkt oftalmoskopi var standardmetod för undersökning av näthinnan för oss som var utbildade av Keith Barnett. Pupilldilatation användes inte alltid i början. De USA-utbildade använde indirekt oftalmoskopi. Det tog flera år innan vi alla, i olika takt, övergick till indirekt oftalmoskopi.

Den handhållna spaltlampan introducerades av Kristina Narfström efter hennes USA-tid 1975. Det tog flera år innan undersökning med spaltlampa blev obligatorisk vid ögonlysning. I den andra versionen av intygsblanketten infördes rutor för att markera undersökningsmetod och ID-märkning.

ERG-undersökning började utföras av Kristina Narfström på kirurgen SLU 1983.

Vid ögonmötet i Jönköping 1988 enades vi om att pupilldilatation ska vara standardprocedur vid alla undersökningar för ärftliga ögonsjukdomar, att direkt och indirekt oftalmoskopi anses likvärdiga och att spaltlampan bör användas med en förstoring på minst 10 gånger.

Gonioskopi och tonometri demonstrerades av Björn Ekestén och Kristina Narfström vid ögonmötet i Skara 1989.

Blanketten för ögonintyg diskuterades mycket vid våra möten och efterhand infördes allt fler uppgifter. Den blankett som vi började använda på 90-talet användes under 20 år. Den gick snabbt att fylla i och det fanns plats för anteckningar. På nästa sida finns kopior av tre generationer av blanketten.

Tre generationer ögonblanketter, originalen hade formatet A4

1974

ÖGONUNDERSÖKNING

Hundens ålder < 1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 > 10 år

Ras _____ Kös _____

Hundens namn _____ Reg.nr. _____

Färg _____ Födelsetid _____

Fader, namn, reg.nr. _____ Moder, namn, reg.nr. _____

Ägarens namn o. adress _____ Tel.nr. _____

Fullständigt adress _____

Uppfödare _____

Tidigare ögonundersökning: När? Av vem? _____

Undersökningsresultat (0 = normalt)

Ögonbotten _____

Lins _____

Övrigt _____

Av undersökningen framgår att hunden enligt min uppfattning visar/inte visar symptom på _____

_____ sjukdomens namn _____

Förnyad undersökning bör företagas om _____, dock tidigare om hunden skall användas i säll _____

Härmed intygar jag att den hund som undersöks är den som angivits enligt ovanstående signalement och medger att kopia av denna undersökningsrapport får sändas till SKK:s avdelningskontor för registrering, och att jag är införstådd med att SKK:s register är offentlig handling.

_____ 19 _____

_____ Ägare/vårdnadshavare _____

1980-talet

ÖGONUNDERSÖKNING

Ras _____ Födelsetid _____ Kön _____

Kennelnamn _____ Färg _____

Hundens namn _____ Reg.nr. _____

Fader _____ Reg.nr. _____

Moder _____ Reg.nr. _____

Ägarens namn _____ Personnr _____

Adress och tel _____

Tidigare ögonundersökning: När? Av vem? _____

Id-märkt: ☐ ja ☐ nej ☐ Pupillst. ☐ ja ☐ nej ☐ Ophthalmoskopi: ☐ direkt ☐ indirekt ☐

Spaltlampas ☐ förstorings ☐ glas ☐ övrigt _____

UNDERSÖKNINGSRESULTAT

0 = normalt

Ögonbotten _____

Närmare beskrivning

Höger öga _____ Vänster öga _____

Lins _____

Övrigt _____

Av undersökningen framgår att hunden enligt min uppfattning inte visar symptom på _____ datum _____

visar symptom på _____ namn _____

Enligt min bedömning sannolikt årtfylligt: ja ☐ nej ☐ kan f.n. ej bedömas ☐

Hunden bör undersökas igen: _____

Härmed intygar jag att den hund som undersöks är den som angivits enligt ovanstående signalement och medger att kopia av denna undersökningsrapport får sändas till SKK för registrering, och att jag är införstådd med att SKK:s register är offentlig handling.

_____ 19 _____

_____ Ägare/vårdnadshavare _____

1990-talet

ÖGONUNDERSÖKNING

Ras _____ Födelsetid _____ Kön _____

Kennelnamn _____ Färg _____

Hundens namn _____ Reg.nr. _____

Ägarens namn _____

Adress _____ Postnr. _____ Postadress _____ Tel.nr. _____

Tidigare ögonundersökning: När? Av vem? _____

Härmed intygar jag att den hund som undersöks är den som angivits enligt ovanstående signalement och medger att kopia av denna undersökningsrapport får sändas till SKK för registrering, och att jag är införstådd med att SKK:s register är offentlig handling.

Undersökningsort _____ Datum _____ Ägare/vårdnadshavare _____

Id-märkt: ☐ ja ☐ nej ☐ Pupillst. ☐ ja ☐ nej ☐ Ophthalmoskopi: ☐ direkt ☐ indirekt ☐

Spaltlampas ☐ förstorings ☐ glas ☐ övrigt _____

UNDERSÖKNINGSRESULTAT

0 = normalt

Ögonbotten _____

Lins _____

Övrigt _____

Närmare beskrivning

Höger öga _____ Vänster öga _____

Kod _____ Top _____ Grad _____ Mer _____

Av undersökningen framgår att hunden enligt min uppfattning: inte visar symptom på _____

Visar symptom på _____

Enligt min bedömning sannolikt årtfylligt: ja ☐ nej ☐ kan f.n. ej bedömas ☐

Hunden bör undersökas igen: _____

_____ Datum _____

_____ Veterinärens underskrift _____

_____ Namnförtydligande _____

Symposium om ärftligt betingade sjukdomar hos hund 1984

SKK och SVS smådjurssektion arrangerade 5-7 oktober 1984 ett symposium om ärftliga sjukdomar och defekter hos hund och åtgärder för att minska deras spridning. Ögonsjukdomar upptog en stor del av programmet. Symposiet avhölls i Undervisningshuset på SLU. Över 600 deltagare lyssnade på ett 40-tal föredrag. Förutom veterinärer deltog också många hunduppfödare, studenter och personal på SLU. Presentationerna publicerades 1986 som ett supplement till Svensk Veterinärtidning⁵. Det är en diger volym om 237 sidor, ett fint arbete, inte minst av redaktionen.

Följande presentationer är av särskilt intresse för ögonlysare, titlarna är något avkortade:

- * Åke Hedhammar: Ärftligt betingade sjukdomar hos hund
- * Gustaf Björck: Tidiga erfarenheter av bekämpning av ärftligt betingade sjukdomar hos hund
- * Per-Erik Sundgren: SKK:s bekämpningsprogram
- * Lennart Garmer: PRA hos labrador retriever
- * Kristina Narfström: Elektroretinografi inom veterinärmedicinen
- * Birgitta Wikström: Retinal dysplasi
- * Lennart Garmer: Linsluxation hos tibetansk terrier
- * Kristina Narfström: PHTVL/PHPV hos dobermann
- * Birgitta Wikström: Collie Eye Anomaly
- * My Leffler: CEA – Diagnostisk tillförlitlighet
- * Eva Gustavsson: Glaukom hos springer spaniel
- * Åke Hedhammar: Dagsläget avseende bekämpningen av ärftligt betingade ögonsjukdomar

Veterinärförbundet/SVS⁶ blir huvudman för utbildning och examination av ögonlysare 1986

År 1984 startade SVS Smådjurssektion en utredning om specialiserings- och kompetensfrågor. I utredningen lyftes frågan om specialisering i oftalmologi. Man konstaterade att ögonlysningsverksamheten under många år bedrivits på initiativ av SKK. Man konstaterade också att såväl Lantbruksstyrelsen som Veterinärförbundet ansett sig förhindrade att utarbeta kompetenskrav för denna verksamhet. Styrelsen för Smådjurssektionen ansåg nu att det är SVS som bör fastställa den speciella kompetens som erfordras för att utfärda intyg om ärftliga ögonsjukdomar. Styrelsen lämnade också förslag om regler för utbildning och examination för ”speciell kompetens för veterinär att diagnostisera ärftliga ögonsjukdomar hos hund och katt”. Förslaget hade utformats av en arbetsgrupp i vilken Kristina Narfström var en viktig medlem. Kristina har berättat att förslaget om antalet ögonlysningar som aspiranterna ska redovisa före examinationen kom från henne.

SVS kollegium fastställde 1985 de föreslagna reglerna som trädde i kraft 1986. Beslutet innebar att SVS övertog ansvaret för aspiranternas utbildning och examination från SKK. Inom SKK var man närmast lättade över denna nya ordning och samarbetet med ögonlysarna fortsatte lika bra som tidigare. Kristina Narfström rapporterade i SVT 1986 om SVS beslut⁷.

⁵ Sv. Vet.tidn.1986, 38, Suppl. 11, 237 sidor

⁶ Sverige Veterinärmedicinska Sällskap, en del av Sveriges Veterinärförbund, heter nu Veterinärmedicinska rådet.

⁷ Kristina Narfström. SVS kompetensförklarar veterinärer. Sv. Vet.tidn. 1986, 38, 136-137.

De beslutade kraven för kompetens att utfärda intyg om ärftliga ögonsjukdomar var följande:

- * Erfarenhet från minst 3 års arbete inom smådjurspraktik, varav minst 2 år vid djursjukhus eller större djurklinik med allsidigt patientmaterial
- * Goda kunskaper i allmän oftalmologi och vidareutbildning i oftalmologi inom eller utom landet
- * Under ledning av veterinär med den ifrågavarande kompetensen ha undersökt minst 1 000 hundar och katter avseende de vanligast förekommande ärftliga ögonsjukdomarna
- * Med godkänt resultat genomgått teoretiskt och praktiskt kunskapsprov

Ögonexaminationskommittén (ÖEK) 1986

SVS beslutade också om en examinationskommitté (ÖEK) med 3 medlemmar. Den skulle tillsättas av SVS efter förslag från ögonveterinärgruppen. Den första kommittén tillsattes för åren 1986-1989 med Kristina Narfström, Erik Kjellgren och mig som medlemmar.

Vid examinationen fick aspiranterna först en skrivning, sedan fick de ögonlysa hundar med olika ögondefekter och några med normala ögon. Om jag minns rätt hade vi också någon av Kristinas abessinierkatter med. Aspiranterna tyckte nog att examinationen var ganska tuff.

Den första examinationen hölls 1986 i Uppsala och vid denna blev Ida Möller godkänd.

Föreningen bildas 1988

Som jag nämnt på sid. 16 föreslog Margareta och Kristina på ögonmötet i Jönköping 1-2/10 1988 att vi skulle bilda en förening. I protokollet står att vi enades om att bilda en intresseförening med namnet **Papillen**.

Namnet Papillen blev inte långvarigt. I protokollet från ögonmötet i Skara 20/10 1989 står i § 9: **"Fastslogs att föreningens namn skall vara SSVO, Svenska Sällskapet för veterinär oftalmologi."**

Föreningens arbetsordning hade beslutats vid de två föregående mötena:

- * Medlemmar är de som står på SKK:s ögonveterinärlista. Nya ögonveterinärer upptas automatiskt
- * Möten hålls två gånger varje år, höst och vår
- * Ordförande väljs på varje möte för tiden t.o.m. nästa möte och denne ansvarar för att kalla till och arrangera nästa möte
- * Sekreterare väljs vid varje möte
- * Åke Hedhammar adjungeras till föreningen

Ordningen med roterande ordförande och mötesplats fortsatte under 90-talet. Vi träffades på olika platser i landet, vilket var mycket trevligt även om resan dit och hem ibland blev lite komplicerad.

Stadgar skrevs först i början av 90-talet. De fastställde i stort sett den rådande arbetsordningen.

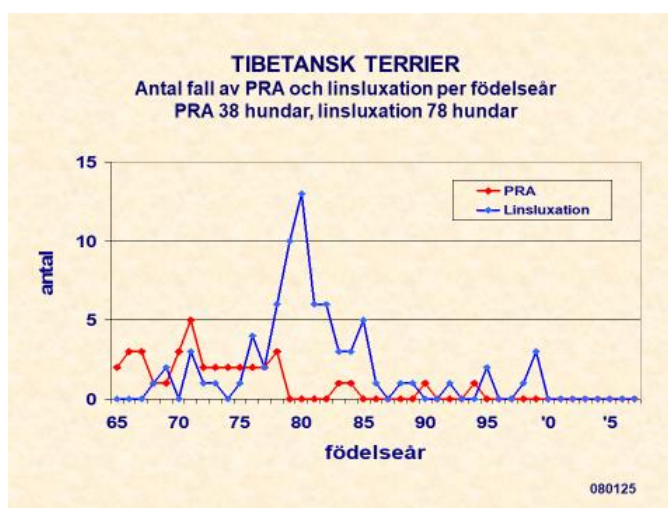
Resultat av bekämpningsprogrammet för två raser

Hur fungerade då bekämpningsprogrammet i verkligheten? Jag har valt att beskriva utvecklingen i två raser som jag kände väl till, tibetansk terrier och labrador retriever. Diagrammen har jag kopierat från min presentation vid ett symposium som arrangerades av SKK på Ultuna 2008.

PRA och linsluxation hos tibetansk terrier

Rasklubben för tibetansk terrier var tidig med ögonlysningar och avelsåtgärder för att minska nya fall av PRA. Kända fall av PRA och de flesta anlagsbärare togs ur avel år 1973. Antalet PRA-fall minskade ganska snabbt. Men efter några år upptäcktes ett ökande antal fall av linsluxation, en känd defekt i rasen, också med recessiv arvsång. Genom att bekämpa PRA hade man använt anlagsbärare för linsluxation i aveln. Man hade kommit ur askan i elden. Nu hade rasklubben två allvarliga ärftliga sjukdomar att hantera.

Diagrammet visar den tidiga utvecklingen av PRA och linsluxation hos tibetansk terrier.

PRA hos labrador retriever, central och generell

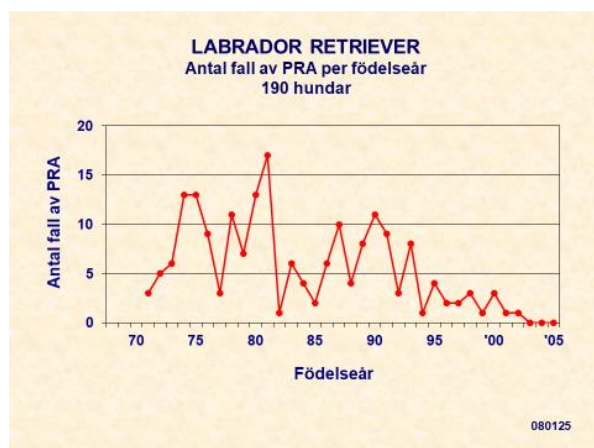
Barnetts undersökningar på 1960-talet om förekomsten av PRA hos många hundraser hade visat att labradorer i England hade central PRA (RPED). Arvsångsen ansågs vara dominant. Brittiska labradorer exporterades till många länder, inte minst till USA och Skandinavien. Från USA kom på 1970-talet rapporter om labradorer som fått diagnosen generell PRA, vilket ledde till en livlig diskussion bland ögonveterinärer och inte minst bland labradoruppfödare på båda sidor av Atlanten. Hur kom det sig att brittiska labradorer fick generell PRA när de kom till USA?

År 1974 ögonlyste jag en 5-årig labrador som ägaren tyckte hade sämre mörkerseende sedan 1 år. Hunden hade de typiska tecknen på generell PRA och inga pigmentansamlingar som vid central PRA. De följande åren fann jag och de andra ögonlysarna flera labradorer som vi bedömde ha generell PRA. Jag startade då systematiska ögonlysningar av labradorer för att försöka reda ut situationen i Sverige: ögonlysning av föräldrar, kullsyskon och avkommor till hundar med diagnosen PRA. Efterhand blev det alltmer sannolikt att sjukdomen hade en recessiv arvsång.

År 1981 ögonlyste jag en 5-årig labrador, en avelshund från en känd kennel. Hunden uppvisade tydliga oftalmoskopiska symtom på generell PRA. Ägaren hade inte märkt något onormalt. Hunden hade då över 700 avkommor. Den gången ville jag inte vara ensam om diagnosen och Kristina Narfström undersökte också hunden och vi signerade ögonintyget båda två. Den ögonlysningen kom som en chock för labradoruppfödarna. Den gav också eko bland labradoruppfödarna i England. "Alla vet ju att engelska labradorer har central PRA och inte generell PRA". Det kom förslag att skicka hunden till Barnett i Newmarket för en second opinion, också från en känd svensk uppfödare. Jag deltog i flera möten med Spaniel- och Retrieverklubben där vi diskuterade åtgärder. Resultatet blev att Spaniel- och Retrieverklubben ansökte hos SKK om ett bekämpningsprogram, vilket godkändes av SKK 1982. Det innebar bl.a. att föräldrarna måste vara ögonlysta utan tecken på PRA för att valparna skulle få registreras vid SKK. Det innebar också registreringsförbud för valpar efter hund med PRA eller efter känd anlagsbärare för PRA.

Vid ISVO:s kongress⁸ 1989 i Harrogate, England, presenterade jag de svenska resultaten. Då hade ögonintyg från 6 400 labradorer registrerats av SKK de senaste 15 åren. Av dessa hade 92 hundar fått diagnosen generell PRA. Släktskap mellan de drabbade hundarna tydde på recessiv arvgång. Jag nämnde också att inget säkert fall av central PRA upptäckts. Vid den efterföljande diskussionen sade Keith Barnett att man i Storbritannien sett enstaka fall som liknar generell PRA. Kolleger från USA, Australien och Holland berättade att de sett labradorer med generell PRA, men just inga fall av central PRA i rasen. Gus Aguirre från Philadelphia, internationellt känd för sin forskning om hundens näthinnesjukdomar, berättade att han helt nyligen fått resultatet av en testparning mellan två labradorer, båda med generell PRA. All avkomma fick de typiska PRA-förändringarna. Aguirre ansåg det vara helt klart efter hans egna och de svenska undersökningarna att generell PRA förekommer hos labrador och att sjukdomen har en recessiv arvgång.

Bekämpningsprogrammet för labrador infördes 1982. Tack vare detta uteblev en befarad stor spridning av PRA till följd av den ovan nämnda avelsmatadorens avkommor.

⁸ International Society of Veterinary Ophthalmology

Allt detta är historia nu. År 2005 meddelade OptiGen att man identifierat genen som orsakar prcd-PRA och att de erbjuder ett DNA-test. Bakom upptäckten låg årtal av forskning som letts av Gus Aguirre och Greg Acland, då vid Cornell University.

Vivan Strandbergs minnesfond

Jag vill till sist berätta om denna fond som har anknytning till ögonlysningarna på 1970-talet. Vivan Strandberg var uppfödare av mellanpudlar av färgen silver, kennel Blåkulla. Under 1970-talet kom hon regelbundet till Veterinärhögskolan för att få sina hundar ögonlysta. Hon var då i 70-årsåldern och en stor karaktär med bestämda åsikter. Hon var en stor vän av Veterinärhögskolan.

Vivan Strandbergs dotter Anne Hagström arbetade under 1970-talet som byrådirektör vid utbildningsavdelningen vid Centrala förvaltningen på Veterinärhögskolan i Stockholm. Anne kontaktade Kristina Narfström och mig 1994 för att diskutera en donation till minne av sin mor. Vi träffades alla tre hemma hos Anne våren 1994. Donationen handlade om 300 000 kronor. Det blev mycket diskussion och en del olika förslag om hur donationen skulle användas. Till slut enades vi om att avkastningen ska gå till utbildning i oftalmologi. Donationen överlämnades till och förvaltas av Sveriges Veterinärförbund. Fondens statuter återges här:

VIVAN STRANDBERGS MINNESFOND FÖR UTBILDNING I VETERINÄRMEDICINSK OFTALMOLOGI

Till minne av fru Vivan Strandberg överlämnade hennes dotter, fru Anne Hagström, en gåva om 300 000 kronor till Sveriges Veterinärförbund den 1 juli 1994. Fonden förvaltas av styrelsen för Veterinärförbundet.

Fondens uppgift är att främja utbildning av veterinär med svensk legitimation i ögonsjukdomar hos hund. Fondens avkastning skall, sedan avdrag gjorts för förvaltningskostnader, utdelas som ett eller flera resestipendier.

För utdelning av stipendier skall finnas en nämnd bestående av tre ledamöter, som utses av styrelsen för smådjurssektionen av Sveriges Veterinärmedicinska Sällskap. Om sektionen upphör utses ledamöterna av styrelsen för Sveriges Veterinärförbund. Två av ledamöterna skall vara särskilt kunniga i ämnet ögonsjukdomar hos hund. På fru Anne Hagströms önskan skall dessa två ledamöter vara Kristina Narfström och Lennart Garmer till dess att de blir 65 år.

Utdelning från fonden skall ske varje år eller vartannat år. Ledigt stipendium kungöres i Svensk Veterinärtidning.

Tack

Ett stort tack till mina gamla vänner i Ögonpanelen för uppgifter till denna berättelse. Telefonsamtalen och mejlen blev långa när vi diskuterade gamla tider. Ett alldeles särskilt tack till Eva Gustavsson som skickade mycket historiskt material och som inte tröttnade på mina frågor.